

«Συνηγορία και αυτοσυνηγορία στην ψυχική υγεία: Παρελθόν, παρόν, μέλλον»

ΤΙΤΛΟΣ

Πιλοτική Λειτουργία **Γραφείου Συνηγορίας** - Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία.

Αξιοποίηση και διεύρυνση της εμπειρίας.

ΟΜΙΛΗΤΗΣ

Παναγιώτα Φίτσιου, Ψυχολόγος MSc, Συνεργάτις ΕΚΨ Π. Σακελλαρόπουλος, ΙΨΥΠΕ Π. Σακελλαρόπουλος, Μέλος της Ειδικής Επιτροπής Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές, Μέλος ΔΣ του Ελληνικού Δικτύου για το Δικαίωμα στη Στέγη και την Κατοικία.

Συνηγορία και Αυτό-Συνηγορία

ΕΚΨ Π. Σακελλαρόπουλος

Με αφετηρία την Πιλοτική Λειτουργία του Γραφείου Συνηγορίας - Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία θα δούμε πώς αξιοποίησε η Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος αυτή την εμπειρία ή αντιστοίχως πώς την τροφοδότησε από τα χρόνια λειτουργίας της, ώστε να διευρύνει τις δράσεις συνηγορίας, να ενισχύσει την αυτοσυνηγορία μέσα από την ενδυνάμωση των χρηστών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και τον προσανατολισμό προς την "ανάκαμψη", την δικτύωση με τις συλλογικότητές τους, την δικτύωση με φορείς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και τις προσπάθειες επιρροής στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Ποια είναι η κατάσταση

Παρότι έχουν πραγματοποιηθεί πολλές μεταρρυθμίσεις όσον αφορά στις υπηρεσίες για ανθρώπους με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, συνεχίζουν να υπάρχουν σοβαρές δυσκολίες και εμπόδια, κυρίως: προβληματικός συντονισμός μεταξύ υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας, έλλειψη “συμμόρφωσης” των υπηρεσιών με την βασισμένη στα δικαιώματα προσέγγιση, ιδρυματοποίηση και έλλειψη πόρων/λιτότητα. [1]

Πολλοί άνθρωποι με ψυχοκοινωνικά προβλήματα δεν γνωρίζουν τίποτα για τα δικαιώματά τους, για το τι σημαίνει καν συνηγορία, δεν έχουν καμία γνώση και πληροφόρηση. [2]

Τα σοβαρότερα προβλήματα αφορούν σε χρόνια παραμέληση και κακή αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. [3]

[1] <https://mhe-sme.org/wp-content/uploads/2018/01/Mapping-and-Understanding-Exclusion-in-Europe.pdf>

[2] <https://www.slideshare.net/ssuserd2c2b0/fitsiou-easteuropean-psychcongress-2015>

[3] <https://www.slideshare.net/ssuserd2c2b0/fitsiou-easteuropean-psychcongress-2015>

Τι θα προτείναμε ως λύση: Ποιοι θεωρούμε ότι είναι οι πυλώνες στήριξης των Δικαιωμάτων στην Ψυχική Υγεία (I)

1. Ενδυνάμωση των χρηστών- προσανατολισμός στην «ανάκαμψη»- αυτοσυνηγορία. Συλλογικότητες χρηστών υπηρεσιών ψυχικής υγείας – Αυτοσυνηγορία – Αυτοεκπροσώπηση

Η ΕΚΨ Π. Σακελλαρόπουλος έχει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ενδυνάμωσης των μελών της με στόχο τον δρόμο προς την “ανάκαμψη” και την αυτοσυνηγορία.

Μέσα από το σύστημα διοίκησης του φορέα και στην καθημερινή πράξη έχει θεσμοθετήσει διαδικασίες συμμετοχής των μελών της στις αποφάσεις.

Ανάμεσα σε άλλα, ως μέλος ΔΣ του Mental Health Europe στήριξε στις 2 και 3 Δεκεμβρίου 2017 την υλοποίηση στην Άμφισσα του σεμιναρίου «Από τους χρήστες για τους χρήστες υπηρεσιών ψυχικής υγείας». Η εκδήλωση υποστηρίχθηκε από το Mental Health Europe.

Έχει ενδιαφέρον ότι το [Το Σωματείο Ληπτών Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας «Αυτοεκπροσώπηση»](#) μετά από αυτή την πρώτη ώθηση υιοθέτησε αυτή την πρωτοβουλία και τις δύο επόμενες χρονιές πρωταγωνίστησαν οι ίδιοι οι χρήστες στην διοργάνωση, με τη δική τους ατζέντα. (26-27/1/2019 Σεράφειο, Αθήνα. 29/11 - 1/12/2019, Αλεξανδρούπολη”)

Πυλώνες στήριξης των Δικαιωμάτων στην Ψυχική Υγεία (II)

2. Ενδυνάμωση και ψυχοεκπαίδευση οικογενειών (ΠΟΣΟΨΥ), με βάση τις δικές τους ανάγκες, την δική τους ατζέντα.

Θα πρέπει να μας να μας απασχολήσει σοβαρά η ενδυνάμωση των άτυπων φροντιστών και η συμμαχία.

Η ΕΚΨ Π. Σακελλαρόπουλος υποστήριξε την δημιουργία ΣΟΦΨΥ Εβρου. [1]

[1] <http://www.axd.gr/sofsi/>

2. Εκπαίδευση επαγγελματιών και συνηγορία.

Η ΕΚΨ Π. Σακελλαρόπουλος και ως εκπαιδευτικός φορέας και μέσα από την εμπειρία και μέσα από Ευρωπαϊκά προγράμματα έχει αναπτύξει και υλοποιήσει προγράμματα εκπαίδευσης επαγγελματιών στα δικαιώματα και την αυτοσυνηγορία, βασισμένα στην UNCRPD.

Μπορείτε να κάνετε το αντίστοιχο εκπαιδευτικό σε πλατφόρμα εκπαίδευσης δωρεάν και με εξατομικευμένη εγγραφή.

<https://training.beright-mh.eu/?lang=en>

Πυλώνες στήριξης των Δικαιωμάτων στην Ψυχική Υγεία (III)

4. Δικτύωση και ευαισθητοποίηση της κοινότητας / Ενεργητική συμμετοχή της κοινωνίας / Καταπολέμηση του στίγματος

Εδώ επίσης η ΕΚΨ Π. Σακελλαρόπουλος μέσα από την εμπειρία και μέσα από Ευρωπαϊκά προγράμματα έχει αναπτύξει εγχειρίδιο αγωγής κοινότητας, μια σειρά από σποτ και καμπάνιες για την καταπολέμηση του στίγματος, οδηγό δικτύωσης και πολλές αντίστοιχες δράσεις και υλικό που είναι στη διάθεση όλων των φορέων.

Έχουμε επίσης, ξεκινήσει την υλοποίηση του έργου **"Σβήνουμε το στίγμα. Στο λόγο μας"**^[1]. Μείνετε συντονισμένοι και προσεχώς θα σας ενημερώσουμε για την καμπάνια μας και τις δράσεις μας, ώστε να λάβετε μέρος.

[1] Το έργο «Σβήνουμε το στίγμα. Στο λόγο μας» υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Active citizens fund, με φορέα διαχείρισης την Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, και εταίρους το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου του Ιδρύματος Θεμιστοκλή & Δημήτρη Τσάτσου και την Εταιρία Μέριμνας και Αποκατάστασης Ατόμων με Ψυχοκοινωνικά Προβλήματα. Το πρόγραμμα Active citizens fund, ύψους € 12εκ, χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία και είναι μέρος του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) περιόδου 2014 – 2021, γνωστού ως EEA Grants. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση και την ενίσχυση της βιωσιμότητας της κοινωνίας των πολιτών και στην ανάδειξη του ρόλου της στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τη διαχείριση της επιχορήγησης του προγράμματος Active citizens fund για την Ελλάδα έχουν αναλάβει από κοινού το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το SolidarityNow.

Πυλώνες στήριξης των Δικαιωμάτων στην Ψυχική Υγεία (IV)

5. Εφαρμογή της UNCRPD και θεσμοί προστασίας των δικαιωμάτων (Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές)

Στο site του Υπουργείου Υγείας θα βρείτε τους θεσμούς προστασίας.

Προνομιακή θέση κατέχουν ο Συνήγορος του Πολίτη και η Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές.

N.4074/2012 (ΦΕΚ88/Α' /11.07.2014) "Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβαση στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες».

N. 4488/2017 ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ – ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

ΣτΠ Πλαίσιο Προαγωγής της εφαρμογής της Σύμβασης "Για την εκπλήρωση της αποστολής του το Πλαίσιο Προαγωγής τελεί σε συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ), η οποία αποτελεί τρίτοβάθμια οργάνωση των Ατόμων με Αναπηρίες και ανεξάρτητο μηχανισμό της κοινωνίας των πολιτών"

Ουσιαστική συμμετοχή των ίδιων των αφορώμενων στον έλεγχο.

Πυλώνες στήριξης των Δικαιωμάτων στην Ψυχική Υγεία (V)

6. Άσκηση πίεσης στα κέντρα λήψης αποφάσεων: από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους ανθρώπους κλειδιά στην κοινότητα που έλεγε ο Σακέλ, μέχρι την οργανωμένη πίεση μέσα από τις συλλογικότητες προς τους Εθνικούς και Ευρωπαϊκούς Θεσμούς.

Στοχευμένες δράσεις πίεσης με βασικό άξονα τον πρωταγωνιστικό ρόλο που πρέπει να παίζουν οι συλλογικότητες στις δράσεις lobbying, να ακούγεται η φωνή τους και η δική τους ατζέντα, όχι η δική μας.

Στα πεπραγμένα μας θα βρείτε τις συλλογικότητες στις οποίες ανήκει η ΕΚΨ Π. Σακελλαρόπουλος και τις διάφορες δράσεις lobbying.

Έχουμε “καλές πρακτικές” όπου συλλογικότητες παρόχων υπηρεσιών ψυχικής υγείας, οργανισμών “ομπρέλα”, επιστημονικών οργανισμών εργάζονται μαζί με συλλογικότητες χρηστών υπηρεσιών για την άσκηση επιρροής στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Το σημαντικό εδώ είναι σε αυτές τις συμπράξεις να προωθείται η ατζέντα των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα και να αποφεύγουμε τον κίνδυνο να “καπελωθούν” από τους φορείς.

CASE STUDY/ ΒΕΛΤΙΣΤΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Κείμενο: Αλ. Λούντζης, Αντί επιλόγου: Παραβίαση, αναγνώριση, "θεραπεία": από τη συνηγορία στην αυτοσυνηγορία. Στο: Τ. Βιδάλης (επιμ.) (2016) Η Εποχή της Αυτονομίας. Ένας Οδηγός για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία, Αθήνα: Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Ενηλίκων.

Πιλοτική Λειτουργία Γραφείου Συνηγορίας - Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία. [1]

Ο σκοπός του έργου ήταν η ανάπτυξη μιας δυναμικής παρέμβασης με στόχο να αποτελέσει μια πιλοτική βάση για την αντιμετώπιση θεμάτων που άπτονται της προστασίας των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας από τις διακρίσεις σε βάρος τους και από την παραβίαση μιας σειράς θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

Παρεχόμενες Υπηρεσίες

Το Γραφείο Συνηγορίας παρείχε πληροφόρηση, μεθοδική καθοδήγηση, κλινική και νομική συμβουλευτική, δικτύωση και παραπομπή σε υπηρεσίες καθώς και διαμεσολάβηση, όπου το τελευταίο ήταν δυνατόν, τόσο για πολίτες με διαγνωσμένα προβλήματα ψυχικής υγείας, οι οποίοι δεν απολαμβάνουν των δικαιωμάτων τους, όσο και για πολίτες οι οποίοι ανησυχούν ότι εξαιτίας κάποιας εν εξελίξει μείζονος ή ελάσσονος ψυχικής διαταραχής θίγονται τα δικαιώματά τους, σε συγγενείς, σε επαγγελματίες.

[1] Το έργο "Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία" χρηματοδοτήθηκε από τα EEA Grants στο πλαίσιο του προγράμματος "Είμαστε όλοι πολίτες" που διαχειρίζεται το Ίδρυμα Μποδοσάκη.

Πιλοτική Λειτουργία Γραφείου Συνηγορίας - Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία

Πεδία Παραβιάσεων

- **Βασικά πεδία παραβιάσεων των δικαιωμάτων στην ψυχική υγεία:** ιατρικό απόρρητο, ακούσια νοσηλεία ψυχικά ασθενών, δικαστική συμπαράσταση και εν γένει θέματα δικαιοπρακτικής ικανότητας, προνοιακά δικαιώματα και ασφαλιστικές παροχές, η σκοπιμότητα της φύλαξης -ως μέτρο ασφαλείας- του ακαταλόγιστου παραβάτη του Π.Κ. (άρθρο 69) σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα. Οι παραβιάσεις αυτές καταγράφηκαν και ταξινομήθηκαν με συστηματικό τρόπο δημιουργώντας μια ευρεία **βάση δεδομένων** με αντίστοιχες νομικές πληροφορίες, παρόμοιες "λύσεις" σε παρόμοια προβλήματα ώστε η εξυπηρέτηση των ωφελουμένων να γίνεται πιο άμεσα και αποτελεσματικά. Παράλληλα, εκπονήθηκε, εκδόθηκε κι διανεμήθηκε ένας **εύχρηστος οδηγός για τα δικαιώματα στην ψυχική υγεία**, περιλαμβάνοντας και αναλύοντας τις ανωτέρω θεματικές.
- Μια κρίσιμη παρατήρηση από τη λειτουργία του Γ.Σ. είναι ότι τα δικαιώματα που απειλούνται ή θίγονται δεν είναι και απαραίτητα τα δικαιώματα που αναφέρονται. Δυστυχώς, ο θυμός, η απογοήτευση, οι κοινωνικές εκπώσεις και ο κλονισμός της υγείας, που επιφέρουν η **χρόνια παραβίαση και παραμέληση**, δεν είναι πάντα μεταφράσιμα σε νομικές διεκδικήσεις, ενίοτε ούτε καν σε έναρθρο λόγο. **Η εμπειρία του Γ.Σ έδειξε ότι το πιο συχνά παραβιαζόμενο δικαίωμα**, που διατρέχει τη συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων, είναι το πλέον αυτονόητο, εκείνο που προστατεύεται απ' όλα τα κείμενα και καθρεφτίζεται τόσο στο εθνικό δίκαιο όσο και στις διεθνείς συμβάσεις, **το δικαίωμα έγκαιρης πρόσβασης κάθε ασθενούς σε συνθήκες θεραπείας οι οποίες δεν θα τον αποξενώνουν από την κοινωνική του πραγματικότητα και δεν θα τον διακρίνουν από το σύνολο των συμπολιτών του.**

Συστημικοί περιορισμοί

- ***Η έλλειψη θεσμικής υπόστασης του Γραφείου Συνηγορίας και η επακόλουθη αδυναμία άμεσης παρέμβασης (π.χ. "αυτοψία"-επιτόπια έρευνα, αίτηση προσκόμισης εγγράφων κτλ) σε σωρεία υποθέσεων και δυνητικών παραβιάσεων, η έλλειψη υφιστάμενων βάσεων δεδομένων και συνέχειας των υπηρεσιών, οδηγούν στην απουσία οποιασδήποτε κανονιστικής ή έστω δεσμευτικά γνωμοδοτικής αρμοδιότητας.***
- ***Αδυναμία περαιτέρω δωρεάν παραπομπής για νομική συνδρομή ή/και θεραπεία σε μια πλειάδα περιπτώσεων λόγω έλλειψης αντίστοιχων δημοσίων δομών.***

Πιλοτική Λειτουργία Γραφείου Συνηγορίας - Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία (III)

Επίλυση προβλημάτων

- Στο πεδίο των πιο **παραγωγικών-θετικών παρεμβάσεων συνηγορίας του Γραφείου Συνηγορίας, καθοριστική αποδείχθηκε η επίτευξη άμεσης συνεργασίας με συγγενείς φορείς.** Η λύση αυτή, εκτός από αναγκαία, διαφαίνεται και ως ένα σημαντικό πρώτο βήμα για την απαρχή μια πιο δομικής διασύνδεσης υπηρεσιών με συμπληρωματικά καθήκοντα. Για παράδειγμα, η κοινή αγωνία και η άριστη επιστημονική συνεργασία του Γραφείου Συνηγορίας με τον Συνήγορο του Πολίτη, επέτρεψε κατ'επανάληψη τη συνδυαστική παρέμβαση σε συγκεκριμένες περιπτώσεις (το Γραφείο σε πρώτο βαθμό διερεύνησης και προεργασίας-ωρίμανσης της υπόθεσης και ο Συνήγορος σε δεύτερο αποφασιστικό και εκτελεστικό επίπεδο) και τον άμεσο πολλαπλασιασμό της ωφέλειας για τους πολίτες, παράλληλα με την αποσυμφόρηση της λειτουργίας του ΣΤΠ. Αυτό το μοντέλο φιλτραρίσματος αιτημάτων και ωρίμανσης υποθέσεων από το Γραφείο Συνηγορίας και παρέμβασης από τον Συνήγορο του Πολίτη ή άλλες αρμόδιες υπηρεσίες, μπορεί να αποτελέσει ένα καλό υπόδειγμα για τη θεσμική κατοχύρωση των υπηρεσιών Συνηγορίας.

Πιλοτική Λειτουργία Γραφείου Συνηγορίας - Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία (IV)

Επίλυση προβλημάτων (II)

Μια άλλη σημαντική λειτουργία του Γραφείου Συνηγορίας αποδείχθηκε η **αρνητική συμβουλευτική**, δηλαδή η τεκμηριωμένη αποτροπή συμπολιτών μας από την άσκοπη εμπλοκή τους σε δικαστικές διεκδικήσεις, οι οποίες ήταν πρόδηλα αβάσιμες και ως εκ τούτου δεν θα τους προσέφεραν τίποτα πέρα από συναισθήματα ματαίωσης συνοδευόμενα από σπατάλη χρόνου και χρημάτων χωρίς αντίκρισμα. Δεν είναι λίγες οι φορές που κληθήκαμε, με νομικά επιχειρήματα αλλά και με κλινική υποστήριξη, να πείσουμε χρήστες των υπηρεσιών του Γ.Σ. να μην «κυνηγάνε ανεμόμυλους». Σε μια κοινωνία με ιδιαίτερη έμφαση στην κατάχρηση κατάθεσης αγωγών και μηνύσεων και για έναν πληθυσμό ήδη βεβαρημένο με οξείες βιοτικές αγωνίες και υγειονομικές μέριμνες, η συγκεκριμένη «απαλλαγή» φορτίου και η συνακόλουθη καθοδήγηση των χρηστών σε άλλα πεδία εστίασης (π.χ. νομικού συμβιβασμού ή αναζήτησης κατάλληλων κλινικών υπηρεσιών), αναδείχθηκε πολύ πιο πολύτιμη απ' ό,τι θα μπορούσε κανείς αρχικά να υποθέσει.

Πιλοτική Λειτουργία Γραφείου Συνηγορίας - Πλατφόρμα Δράσης για τα Δικαιώματα στην Ψυχική Υγεία

Συμπερασματικά:

Θα πρέπει να επικεντρώσουμε τις προσπάθειές μας σε διάφορα επίπεδα, ώστε να εξασφαλίσουμε τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ψυχική υγεία: εκπαίδευση επαγγελματιών μέσα από το πρίσμα της συνηγορίας, ενδυνάμωση των ίδιων των χρηστών υπηρεσιών με την προοπτική της “ανάκαμψης” και στόχο την “αυτο-συνηγορία”, δικτύωση και αγωγή κοινότητας, άσκηση πίεσης σε θεσμούς και κέντρα λήψης αποφάσεων.

Οι πρωτοβουλίες όπως το Γραφείο Συνηγορίας το οποίο στην ουσία κάλυψε σχεδόν όλους τους παραπάνω πυλώνες συνηγορίας και αυτοσυνηγορίας θα άξιζε **να θεσμοθετηθούν** και να αποτελέσουν μέρος του συστήματος υγείας και προάσπισης δικαιωμάτων.

